

ЗАГАДЪЧНАТА ФРЕНСКА ПРОЛЕТ *

Маргарит Ганев **

В продължение на дълго време французите имаха привилегиата да се явяват веднъж на седем години на избори за президент. Да, но през 2002 г. започна нов етап и държавният глава получава вече само петгодишен мандат – при това извоюван във все по-тежки битки.

1. Необходим увод – началото на републиката

Въпреки установената като аксиома датировка Френската революция започва фактически през 1787 година. През месец август на тази година парламентът на Париж (според нашата съвременна терминология – общинският съвет) отказва да регистрира решението на крал Луи XVI за създаване на нови данъци.

През 1788 г. избухват множество народни вълнения в Рен, По, Гренобъл. За успокояване на духовете кралят се съгласява да свика Генералните щати, което не се е случвало от 175 години.

В обстановка на нарастващо напрежение и несигурност сесията е открита на 5 май 1789 г., като в нея вземат участие общо 1139 представители (270 от благородниците – „първо съсловие“, 291 от духовенството – „второ съсловие“, и 578 от буржоазията и свободните професии – „трето съсловие“).

Техният избор е без прецедент в историята на държавата, тъй като всеки данъкоплатец на възраст над двадесет и пет години е имал право на вот.

Само два месеца по-късно представителите на третото съсловие, към които се присъединяват и 148 от тези на духовенството, създават Учредителното национално събрание на 9 юли 1789 г.

Превземането на Бастилията на 14 юли 1789 г. има символно значение не защото е израз на спонтанната и масова реакция на народа – такива реакции, при това с

---

* Материалът е публикуван за първи път на сайта <http://glasove.com/>.

** Доцент, д-р по право, главен секретар на Българската асоциация по международно право.

неоднозначни лозунги и последици, има достатъчно много в историята на човечеството. Важно е друго – с разрушаването на един затвор започва нова епоха.

На 21 септември 1792 г. е отменена монархията, а четири дни по-късно е обявена „единна и неделима република“.

Първата република във Франция преминава през няколко основни етапа:

- Национален конвент (1792–1795 г.)
- Директория (1795–1799 г.)
- Консулат (1799–1804 г.).

Първата френска Конституция е от 1791 г., а последната (с много изменения) – от 1958 година. Конституцията от 1791 г. е приета от Националното събрание и ратифицирана от краля; конституционният закон е представен на френския народ от Конвента през 1793 г.; Конституцията от 1795 г. създава Директорията, както и своеобразна двустепенна парламентарна система; с Конституцията от 1800 г. е учреден Консулатът от трима души, който да осъществява изпълнителната власт.

Измененията на Конституцията от август 1802 г. въвеждат неограничен мандат на първия консул Наполеон Бонапарт, както и наследяването на неговата длъжност от децата му. Оттук до сбогуването с републиканските ценности пътят е кратък. Поредната конституционна промяна от 18 май 1804 г. по един филигранен начин решава дисбаланса, като поверява управлението на първия консул, наричан „император на французите“, т.е. хем остатъчна република, хем нова монархия!!!

II. Втора република, която бързо се превръща във втора империя

Един от приоритетите на Луи XVIII през 1814 г. е „да дари“ на френския народ Конституционна харта. В нея няма нищо ново научено, нищо старо – забравено. Така си вървят режимите и при „краля гражданин“ Луи Филип.

От време на време в Париж вдигат барикади, но както през 1830 г., така и през 1832 г. резултатите от изразеното народно недоволство са незначителни. Трябва да дойде 1848 г., която разтърсва почти цяла Европа.

На 24 февруари същата година е провъзгласена Втората република, като временното правителство въвежда всеобщото изборително право, забраната на робството във всичките му форми, свободата на словото и печата и на масовите обществени прояви.

Изборите на 23 април 1848 г. вадят на показ някои от клопките на бързата демократизация. На мястото на дотогавашните 250 000 избиратели са вече цели девет

милиона, но те, освен че за първи път влизат в процеса на гласуване, са силно повлияни от местни интереси и политически предразсъдъци.

Конституцията от 1848 г. освен въвеждането на всеобщото изборително право за мъжете, навършили 21 години, предвижда и четиригодишен мандат за президента, който няма правомощията да разпусне Националното събрание.

Кой е най-подходящ за президент в новата обстановка? Такъв е носителят на историческата традиция от епохата на Наполеон Бонапарт и негов племенник (син на брат му Луи). На 10 декември 1848 г. той вече е президент. Оттам нататък ръцете му ще бъдат все по-развързани.

Изборите от 13 май 1849 г. водят до смазващо мнозинство на консервативните републиканци (500 депутати срещу 180 за останалите партии).

На 31 май 1850 г. консерваторите въвеждат изискването за три години постоянно пребиваване на гласоподавателя в съответния изборителен район (т.нар. ценз за уседналост), като само с това изменение общият брой на участниците в изборите е редуциран от 9 милиона до 3 милиона души.

Всичко това става под благосклонния поглед на президента. Републиката вече е „бременна“ с империя.

На 2 декември 1851 г. – годишнина както от коронясването на Наполеон Бонапарт за император (1804), така и от знаменитата победа при Аустерлиц (1805), президентът издава декрет за разпускане на Националното събрание и великодушно връща всеобщото изборително право.

През януари 1852 г. е приета нова Конституция.

Получил благодарността на нацията, вследствие на плебисцит през ноември 1852 г. с осем милиона „за“ и около два милиона „въздържали се“ (в официалните статистики няма данни за гласували „против“) Шарл Луи Наполеон Бонапарт става император и на 2 декември преминава на кон по Шан-з-Елизе, за да стигне до двореца Тюйлери.

Негови съвременници го определят като „сексуален палавник“ – на тези страни от живота му са посветени фрагменти от романи на класиците на епохата. Историките също го определят като палавник, но не отричат, че в началото на кариерата му той постига няколко добри резултата (участието в Кримската война, съюза с Пиемонт срещу Австрия и връщането на областите Савой и Ница в територията на Франция, кампаниите за установяване на френско влияние в Индокитай).

Явно тези успехи замъгляват погледа на императора и той се впуска в американска авантюра, решавайки, че е подходящо да инсталира в мексиканската република личното си протеже Максимилиан Хабсбург в качеството му на император. След

пет години императорът е изоставен от покровителя си и през 1867 г. е арестуван и разстрелян от верните на президента Бенито Хуарес военни части. Този удар явно не е достатъчен и идва ред на най-унизителната за Франция война в периода 15 юли – 2 септември 1870 г. Наполеон III е принуден да се откаже от императорската титла. Последните две години от живота му преминават в изгнание в Обединеното кралство.

За неговата епоха вече никой не съжалява, но какво следва по-нататък?

III. За мъчителното създаване, възходите и още по-мъчителното падение на Третата република

След абдикацията на Наполеон III и под натиска на широките народни маси на 4 септември 1870 г. в Париж е обявена новата република. Създадено е правителство на националната защита, в което голяма роля има Леон Гамбета. То обаче още от самото начало е разделено по въпроса каква да бъде по-нататъшната политика – продължаване на войната или сключване на мирен договор. Левите републиканци начело с Леон Гамбета настояват за съпротива докрай, но консерваторите са за незабавно „слагане на оръжие“. Точно в тази обстановка Ото фон Бисмарк заявява, че няма да преговаря с временно правителство. Скоропостижно са проведени избори за Национално събрание. То е свикано в Бордо и определя като „ръководител на изпълнителната власт на Френската република“ Шарл Адолф Тиер. Той е типичен политически пилигрим – министър е по времето на Луи Филип, а след това – във временното правителство през 1848 г. на Втората република. От друга страна, за първи път в живота е избран за депутат през 1863 г., когато е на 66 години.

Макар до 1875 г. да липсва конституционна уредба на институциите на Третата република, историците приемат, че Адолф Тиер е нейният първи президент. Основната му заслуга е подписването на мирния договор от Франкфурт, а вечното му клеймо е разправата с Парижката комуна. Само в рамките на т.нар. кървава седмица (21–28 май) са убити 25 000 комунари и стената в гробището „Пер Лашез“, където падат последните жертви, влиза в световната митология.

В първите години на Третата република роялистките надежди са все още много силни, но те се оказват нереализуеми, тъй като монархистите легитимисти подкрепят сина на Шарл X, а монархистите орлеанисти са верни на сина на Луи Филип. Така или иначе, Реставрацията не успява, но Тиер е заменен през 1873 г. от маршал Патрис дьо Макмаон, който ще стане известен за бъдещето не толкова с победите си по време на Кримската война (превземането на Малаков през 1855 г.) и конфликта с Австрия (битката при Маджента през 1859 г.), колкото с грандиозния крах при Седан, който предопределя поражението на Франция във войната с Прусия.

Докато маршал Патрис дьо Макмаон е начело на държавата, е приета Конституцията от 1875 г., която учредява Камара на депутатите, избирана с всеобщо пряко гласуване за четири години, и Сенат – избран с всеобщо непряко гласуване от колегия, съставена предимно от едри собственици, за срок от девет години.

Мандатът на президента е седемгодишен. Държавният глава разполага със значителна власт, тъй като назначава правителството, има функцията на върховен главнокомандващ на армията, притежава законодателна инициатива, може да разпусне Камарата на депутатите, но същевременно с това не носи отговорност, тъй като всички негови разпореждания трябва да бъдат приподписани от съответния министър. Едме Патрис Морис дьо Макмаон не успява да се възползва от пълния седемгодишен мандат след приемането на конституцията, тъй като вследствие на изборите през 1877 г., спечелени от републиканците, е принуден да подаде оставка на 30 януари 1879 година.

Най-после Третата република е стабилизирана – правителството се връща в Париж, 14 юли е официално обявен за национален празник, а „Марсилезата“ – за химн на Франция.

Републиканците тържествуват, но много скоро и при тях се появяват две течения – умерени и крайни. Крайните републиканци (наречани радикали) първоначално са с незначително парламентарно присъствие (на изборите от 1881 г. те имат само 50 депутати). Те искат „демократична и социална република“ с дълбоко антиклерикални нагласи, т.е. отделянето на църквата от държавата и премахване на Сената, който според тях е прекалено консервативен орган. Основната им подкрепа идва от бедните и средните слоеве в големите градове, а като техен лидер и основен оратор се изявява Жорж Клемансо.

С какво е запомнен мандатът на Жул Греви от 1879 до 1887 година?

Още през 1881 г. са приети два закона, които гарантират свободата на събранията и свободата на печата. През март 1884 г. т.нар. закон „Валдек-Русо“ разрешава създаването на синдикати на работниците и на работодателите. Според известния историк Патрис Тушар образователните закони от този период са най-ценни за бъдещето. Светското училище е замислено като важен инструмент на републиканските идеали чрез отдалечаване на децата от реакционното влияние на църквата. Между юни 1881 и март 1882 г. общо три закона предвиждат задължителното образование на момичета и момчета от 6 до 13 години, което е държавно и безплатно. Една седма от бюджета на Франция се изразходва за образование.

В периода 1886–1887 г. министър на войната е генерал Буланже. Според цитирания вече Патрис Тушар той е първият от „мъжете на провидението“, които ще раз-

клатят Третата република. Неговата твърдост към Германия го прави знаменосец на национализма (неслучайно е наречен „генерал Реванш“); има много голяма подкрепа от широките народни маси, а едновременно с това остатъчните монархисти виждат в него средство за погребване на републиката.

През същия този период президентът Жул Греви е принуден да подаде оставка заради финансов скандал, в който е замесен неговият зет.

Идва времето на Сади Карно (1887–1894). В началото на мандата му той е ангажиран с нарастващото влияние на „буланжизма“ с основни лозунги разпускане на парламента, свикване на Учредително събрание и преразглеждане на Конституцията. Апотеозът на напрежението е през 1889 г., но генерал Буланже, макар и насърчаван от много страни, отказва да извърши държавен преврат. Постепенно страстите утихват и лишен от подкрепа, той е принуден да избяга в Брюксел, където се самоубива през 1891 година. С присъщия си сарказъм неговият политически ментор Жорж Клемансо поднася епитафията „Буланже умря, както е живял – като младши лейтенант“.

Три години по-късно Сади Карно вече е първият убит президент на Франция – при атентат, извършен от италиански анархист. Той обаче няма да остане последен в списъка.

Следващият държавен глава е Жан Казимир-Перие, който е министър-председател още при Сади Карно (декември 1893 г. – май 1894 г.). Неговият мандат се свързва с началото на аферата „Драйфус“. Той е и президентът с най-кратко пребиване на този пост (27 юни 1894 г. – 15 януари 1895 г.).

Феликс Фор е начело на държавата от 1895 до 1899 г. През този период във външнополитически план е укрепен съюзът с Русия и е завладян Мадагаскар. На 13 януари 1898 г. Емил Зола публикува отвореното писмо „Аз обвинявам“. Големият писател е обвинен в клевета и дори е осъден, а противоречията във френското общество стават все по-драматични.

Дошлият на власт Емил Лубе е представител на умерените политически сили, бил е министър-председател през 1892 година. Започва с правителство начело с Шарл Дюпюи, който е и последният министър-председател при Феликс Фор. То обаче съществува само четири месеца.

Новото правителство на „Националната защита“ е ръководено от Пиер Валдек-Русо. В него по един странен начин са събрани социалистът Александър Милеран и палачът на Парижката комуна генерал Галифе.

През септември 1899 г. е вторият процес срещу Алфред Драйфус. Той е осъден при смекчавачи вината обстоятелства и веднага е помилван. Едва през 1906 г.

той получава пълна реабилитация и след дванадесет години аферата „Драйфус“ приключва.

До 1902 г. правителството на Валдек-Русо води умерена антиклерикална политика и реформира постепенно сключения през 1803 г. конкордат между Наполеон Бонапарт и папа Пий VII. Радикалът Емил Комб става министър-председател през май 1902 г. и заема решителни антиклерикални позиции. През 1904 г. е забранено образованието в духовните братства и са прекъснати дипломатическите отношения със Светия престол. Подготвян е и законът за отделяне на църквата от държавата, приет през декември 1905 г., вече при правителството на Морис Рувие. При провъзгласената свобода на вероизповеданията е ясно, че привързаността към религията е въпрос на лично убеждение (републиката гарантира свободата на вярата, но тя не субсидира църквата и не плаща на никого). С тези важни стъпки остава в историята мандатът на Емил Лубе.

Следващият президент е Арман Фалиер (1906–1913). Той е от политическите ветерани на Третата република (министър-председател за забележителния срок от 29 януари до 21 февруари 1883 г.). Във френските енциклопедични издания за него не е отбелязано нищо друго, освен че е бил наследен на поста от Реймон Поанкаре. Кратко и ясно!!!

Съвсем закономерно идва епохата на най-успешния дотогава президент. Реймон Поанкаре е министър-председател през 1912–1913 г., а след това – през 1922–1924 г., 1926–1928 г. и 1928–1929 година. Това е единственият случай в историята на Франция, когато президентът е ръководил правителства и преди, и след края на мандата си. За времето, когато е начело на държавата (1913–1920), Реймон Поанкаре я включва в Първата световна война, която завършва с бляскав триумф и удовлетворение на реваншизма – близо петдесет години след загубите на територии и международен авторитет вследствие на войната с Прусия. Своя добър политически усет Реймон Поанкаре доказва по блестящ начин, когато поканва най-големия си политически опонент Жорж Клемансо да оглави правителството на 16 ноември 1917 година. Съвместната дейност на две антагонистични политически фигури се превръща в печеливш ход за тяхната държава.

Следващият глава на държавата е Пол Дешанел. Той не успява да подобри рекорда на Жан Казимир Перие за най-кратък престой на президентския пост, защото се задържа на него осем месеца (януари – септември 1920 г.). Подава оставка по здравословни причини. Около нея остават много мистерии, тъй като се твърди, че когато е пътувал през нощта, е паднал от президентския влак.

На негово място идва Александър Милеран, който преди това е министър-председател при Реймон Поанкаре (20 януари – 18 февруари 1920 г.) и при Пол Дешанел (18 февруари – 24 септември 1920 г.). Президентството му е белязано със стремежа да бъдат уредени следвоенните проблеми в международен аспект, но и с изострящата се икономическа ситуация в страната. На парламентарните избори през 1924 г. победата е за т.нар. ляв картел (социалисти, радикали и независими). Вследствие на това президентът подава оставка (петата поред по време на Третата република, но само втора по чисто политически причини).

В дневния ред влиза Гастон Думерг, който има късмета да осъществи пълен мандат (1924–1931) въпреки продължаващите проблеми в национален и международен аспект.

След Реймон Поанкаре той е вторият, който става министър-председател (9 февруари – 8 ноември 1934 г.), след като напуска президентския пост.

Наследен е от Пол Думе, който след по-малко от една година е убит при атентат от руски емигрант.

Албер Льобрен заема поста през 1932 г. и е единственият преизбран президент на Третата република (през 1939 г.), но подава оставка след примирието с Германия през юни 1940 година. През 1944 г. е депортиран в известния концентрационен лагер Бухенвалд.

Коя е най-голямата заслуга на Третата република (4 септември 1870 г. – 10 юли 1940 г.)? Тя е най-дълго оцелялата във френската история – само месец и половина не ѝ стигат, за да навърши пълни седемдесет години. Същевременно нейната история е белязана с две убийства и шест оставки на президенти.

При Шарл Адолф Тиер има едно правителство, но при Макмаон те стават осем. При Жул Греви са вече дванадесет, а при Сади Карно са само девет!

Идва момент на временно успокояване – при Жан Казимир-Перие има само едно правителство, при Феликс Фор – пет, при Емил Лубе – четири. Настават обаче поважни дни и при Арман Фалиер правителствата са осем, а при Реймон Поанкаре – десет. За краткия си престой начело на държавата Пол Дешанел се задоволява само с едно правителство, а неговият наследник Александър Милеран излъчва четирима министър-председатели, докато дойде Гастон Думерг с единадесет правителства. Дори при краткия мандат на Пол Думе все пак има две правителства, а при Албер Льобрен стигаме до апотеоза – седемнадесет!!!

На този фон трябва да бъдат излъчени шампионите на две писти – най-кратко и най-дълго пребивавали в изпълнителната власт. Сред първите се открояват Гастан дьо Рошбуе (23 ноември – 14 декември 1877 г.), Албер Саро (26 октомври – 26

ноември 1933 г.), макар че успява да изкара още един кратък мандат (24 януари – 4 юни 1936 г.), Филип Петен (16 юни – 10 юли 1940 г.), но безспорен лидер е Фердинан Буисон (1–7 юни 1935 г.).

Шарл Дюпюи е министър-председател от 30 май до 1 юли 1894 г. при президента Сади Карно, от 1 юли 1894 г. до 26 януари 1895 г. – при Жан Казимир Перие и от 18 февруари до 22 юни 1899 г. – при Емил Лубе.

Морис Рувие ръководи правителството от 30 май до 19 декември 1987 г. при президента Жул Греви, от 24 януари до 19 февруари 1906 г. – при Емил Лубе, и от 19 февруари до 14 март 1906 г. – при Арман Фалиер.

Едуар Даладие е начело на правителството от 31 януари до 26 октомври 1933 г., от 30 януари до 9 февруари 1934 г. и от 10 април 1938 г. до 21 март 1940 г. – все по времето на един президент.

Безспорен лидер в Третата република е Аристид Бриан. Той оглавява две правителства при Арман Фалиер (24 юли 1909 г. – 2 март 1911 г. и 21 януари – 18 февруари 1913 г.), две правителства при Реймон Поанкаре (18 февруари – 22 март 1913 г. и 29 октомври 1915 г. – 20 март 1917 г.), едно правителство при Александър Милеран (16 януари 1921 г. – 15 януари 1922 г.), две правителства при Гастон Думерг (28 ноември 1925 г. – 19 юли 1926 г. и 29 юли – 3 ноември 1929 г.).

Неговото име остава в историята не толкова с факта, че е бил седем пъти министър-председател, а с подготовката и подписването на пакта „Бриан – Келог“ в качеството му на министър на външните работи. Този пакт уж можеше да спаси човечеството от кошмара на нова световна война!

Първият мандат на Леон Блум е от 4 юни 1936 г. до 22 юни 1937 г., а след това – от 14 март до 10 април 1938 г. Той обаче остава в историята не само с факта, че е ръководител на Народния фронт, но и с това че е първият министър-председател на Четвъртата република (16 декември 1946 г. – 22 януари 1947 г.). За нейната тъжна съдба ще разсъждаваме по-нататък.

IV. И дойде Четвъртата република

След поражението на Франция центърът на нейния политически живот се премества в малкия, известен с минералната си вода и добрите си хотели град Виши.

На 10 юли 1940 г. са гласувани неограничени пълномощия на маршал Филип Петен, което е в пълно нарушение на Конституцията и законите на Третата република. От общо присъствалите 679 членове на Националното събрание и на Сената само осемдесет имат достойнството да се обявят против.

Новосъздаденият режим на Филип Петен и Пиер Лавал като първа мярка сменя държавния девиз. На мястото на „Свобода, равенство, братство“ идва „Труд, семейство, отечество“.

Голяма част от депутатите, които приемат това позорно решение, са наказани от създадените през 1945 г. съдилища.

Първият антигерой – Филип Петен, получава смъртна присъда, но тъй като е на осемдесет и девет години, както и поради заслугите му от Първата световна война („победителят от Вердюн“), тя е заменена.

Вторият антигерой – Пиер Лавал, не само е осъден, но и екзекутиран.

Междувременно на сцената се появява Шарл дьо Гол. Към началото на 1940 г., макар да е вече на петдесет години, той е полковник от бронетанковите войски. Назначен е за заместник-министър на отбраната и получава званието „временен бригаден генерал“.

На 18 юни 1940 г. придобива световна известност с обръщението си за съпротива срещу Германия, отправено от Лондон. Негова историческа заслуга е разбирането, че изходът от войната не е предопределен, доколкото все още в нея не са се намесили Съединените американски щати. Той се стреми Франция да се сражава на страната на съюзниците, за да бъде в лагера на бъдещите победители. Има подкрепа от страна на Уинстън Чърчил, но Франклин Делано Рузвелт не му се доверява до края на живота си.

Изпратеният от Шарл дьо Гол бивш префект Жан Мулен успява да създаде на 27 март 1943 г. Национален съвет на съпротивата, който да обедини всички вътрешни антихитлеристки движения.

През 1943 г. Шарл дьо Гол обявява в Алжир задгранично правителство.

Такова е прокламирано и на 3 юни 1944 година. Най-важна е датата 5 септември 1944 г., когато в свободния вече Париж е оповестен съставът на новия кабинет, състоящ се от двадесет и двама министри, включително членове на Френската комунистическа партия. В него фигурират имена, които ще станат известни по време на Четвъртата република (Жорж Бидо, Рьоне Плевен, Рьоне Капитан, Александър Пароди).

Отношението на генерал Дьо Гол към Френската комунистическа партия никога не е било еднозначно. Той признава нейните заслуги в организиране на съпротивата срещу хитлеристка Германия, но едновременно с това се стреми тя да не получи признание за освобождението. Когато през август 1944 г. въстанието в Париж е в апогея си, то е под ръководството на комуниста Рол Танги. Тогава Шарл дьо Гол нарежда на генерал Льоκληр да побърза с влизането на неговата блиндирана бригада,

за да бъде „правилно записана“ историческата заслуга за освобождаването на френската столица.

През ноември 1944 г. се ражда като самостоятелна формация Народното републиканско движение, в което се включват много участници в Съпротивата. То е противовес на старите социалисти и радикали и ще изиграе важна роля в следващите няколко години.

През 1945 г. жените във Франция получават изборителни права. (В България – също.)

Изборите за Учредително събрание са проведени на 21 октомври 1945 г. при пропорционална система. Френската комунистическа партия получава 26 % (159 депутати), Народното републиканско движение – 24 % (150 депутати), а социалистите – 23,3 % (146 депутати).

Големите губещи са радикалите с 10 % (29 места) и различните десни формации с 16 % (70 места).

Тези резултати не пречат Шарл дьо Гол да бъде избран единодушно за министър-председател и на 16 ноември 1945 г. да състави кабинет, в който влизат по петима представители на Френската комунистическа партия, на Народното републиканско движение и на социалистите.

Поради възникналите противоречия с Учредителното събрание и верен на своя характер, генерал Дьо Гол се оттегля от властта на 20 януари 1946 година.

Трите основни партии се споразумяват да имат квота от по една трета в новия Министерски съвет, председателстван от социалиста Феликс Гуен.

При така създадената ситуация поредните избори чукат на вратата. На 2 юни 1946 г. Френската комунистическа партия получава 26 % (153 депутати), Народното републиканското движение – 28,2 % (169 депутати), и социалистите – 21 % (129 депутати). Вследствие на това Жорж Бидо става министър-председател за периода 23 юни – 28 ноември 1946 година.

Второто учредително събрание изготвя и поставя на гласуване на национален референдум новата Конституция, която, макар и заклеена от Шарл дьо Гол, получава 53,5 % одобрение на 13 октомври 1946 година. Така започва тъжната, но в замяна на това кратка история на Четвъртата република.

Първият министър-председател е политическият ветеран Леон Блум. След неговия гастрол от 16 декември 1946 г. до 22 януари 1947 г. той е заместен от Пол Рамадие. Последният е избран единодушно от Националното събрание, но се оказва принуден да подаде оставка на 19 ноември 1947 г. Започва поредният кошмар на правителствени промени. Робер Шуман е министър-председател от 24 ноември

1947 г. до 26 юли 1948 г., а след това – от 5 до 11 септември 1948 година. Междувременно като министър-председател се подвизава Андре Мари със забележителния период от 26 юли до 5 септември 1948 година.

Ръоне Плевен гостува начело на правителството от 12 юли 1950 г. до 10 март 1951 г. и от 11 август 1951 г. до 8 март 1952 година.

По времето на президента Венсан Ориол се сменят общо петнадесет кабинета, като Робер Шуман и Ръоне Плевен са министър-председатели по два пъти. На този фон безспорен шампион е Анри Къой, възглавил три правителства (11 септември 1948 г. – 28 октомври 1949 г., 2 юли – 12 юли 1950 г.; 10 март – 11 август 1951 г.). Все пак с неговото десетдневно второ правителство той не може да опонира на шестдневното управление на Робер Шуман.

Неслучайно кабинетът на Антоан Пине от 8 март до 22 декември 1952 г. е наречен „чудото Пине“. След това пак идва рулетката. След драматичните откази на изтъкнатите дейци на „старата гвардия“ (Ги Моле, Пол Рейно, Жорж Бидо и Андре Мари) на дневен ред идва Жозеф Ланиел, който оглавява правителството от 28 юни 1953 г. до 19 юни 1954 година.

Поражението на Франция при Диен Биен Фу през 1954 г. слага край на френското колониално присъствие в Индокитай. Върху новия министър-председател Пиер Мендес Франс (19 юни 1954 г. – 23 февруари 1955 г.) пада отговорността за уреждането на проблемите. Щафетата е поета от Едгар Фор, който преди това вече е бил министър-председател (20 януари – 8 март 1952 г. при президента Венсан Ориол), но се котира на борсата и при новия държавен глава.

При президента Ръоне Коти са сменени само шест правителства. Техните ръководители са призвани да изпеят „заупокойната молитва“ на Четвъртата република. Последните в редицата са министър-председателите Морис Буржес-Монури (13 юни – 6 ноември 1957 г.) и Феликс Гайар (6 ноември 1957 – 14 май 1958 г.), а най-накрая е гастролът на Пиер Пфлимлен (14 май – 1 юни 1958 г.).

Как на този фон да не направя първото си лирично отклонение? Обещавам, че такива ще има и по-нататък.

Според изследователите на френския политически живот Едгар Фор е класически пример за еволюция от краен консерватизъм, през радикализъм, до някаква форма на голизъм. Според мен той няма политически пристрастия, а постоянни интереси. Едгар Фор е атрактивен във всички аспекти – през 1931 г. със съпругата си и Пиер Мендес Франс прави пътешествие в... Съветския съюз!

По време на Четвъртата република е седем пъти министър и два пъти министър-председател. Започват да казват за него, че „има удивително чувство за посоката на вятъра“.

При Петата република, макар и позакъснял, се реализира като министър на националното образование в правителството на Морис Кув дьо Мюрвил. След смяната първоначално е пренебрегнат от Жак-Шабан Делмас, но през 1972 г. се появява остра нужда от държавен секретар по социалната политика и отново идва неговият ред.

След парламентарните избори през 1973 г. и с личната благословия на Жорж Помпиду става председател на Националното събрание. Скоро след това идва „звездният момент“ на Валери Жискар д'Естен. Има обаче една малка подробност – новият президент като млад е началник на кабинета на тогавашния премиер Едгар Фор и по думите на последния е бил незаменим, когато при обличане му държи връхната дреха.

Франсоа Митеран влиза в Елисейския дворец и много хора се обръщат към Едгар Фор с предположението, че е дошъл краят на кариерата му. Той обаче спокойно отговаря: „Няма проблеми, пак ще се приспособя“.

Всякакво съвпадение или прилика с конкретни лица в българския политически живот е случайно!

V. Петата република – когато се наливаха основите

През 1924 г. Владимир Маяковски публикува своята поема „Владимир Илич Ленин“. От нея е знаменитото четиристишие: „Партията и Ленин са близнаци-братя. / Когато казваме Ленин – ние разбираме Партията / когато казваме Партията – ние разбираме Ленин“.

По същия начин са обвързани генерал Шарл дьо Гол и Петата република.

Кризата от 13 май 1958 г. (общата стачка и метежът в Алжир) е за едни политически сили „славна смърт на Четвъртата република“, а според Пиер Мендес Франс и Франсоа Митеран – „държавен преврат“. Пиер Пфлимлен получава почетната роля на „гробокопач“, която съвместно изпълнява от 14 май до 1 юни.

По това време Шарл дьо Гол живее като изгнаник в „Коломбе ле дьо'з Еглиз“ и пред никого не открива картите си. Посетен още в края на април 1958 г. от свой близък и запитан какво би предприел, ако армията и народът поискат завръщането му във властта, генералът лаконично отговаря: „Ще откликна“.

На 15 май към него се обръща директно главнокомандващият френския корпус в Алжир генерал Салан. Вечерта Шарл дьо Гол отговаря, че е готов да се върне, а на 19 май свиква пресконференция. Той обаче отговаря уклончиво на някои въпроси и подчертава, че ще иска извънредни пълномощия при формиране на правителство.

Той знае, че и дума не може да става за подкрепа от комунистите, които имат тогава 150 депутати в Националното събрание, но е много благоразположен спрямо социалистите, които с 95 места стават решаваща сила.

Събитията придобиват все по-голяма скорост. На 24 май избухва метеж в Корсика, а в медиите започва да се експлоатира темата за възможна гражданска война.

Вечерта на 25 май в парижкото предградие „Сен Клу“ се осъществява среща на Пиер Пфлимлен с Шарл дьо Гол. Генералът иска цялата власт да му бъде предадена без уговорки. Резултат няма. Според Пиер Пфлимлен това е „диалог между глухи“, а според Дьо Гол „срещата е преминала дружески“.

В 15:00 часа на 29 май президентът Ръоне Коти заявява лично към представителите в двете камари на парламента: „В този тежък час реших да обърна погледа си към генерал Дьо Гол, най-знаменития от французите, и да му предложа да сформира правителство на националното съгласие“.

Веднага след произнасянето на името на Дьо Гол всички депутати комунисти и много от социалистите съдят демонстративно и скандират: „Фашизмът няма да мине!“, след което запяват „Марсилезата“.

На 1 юни 1958 г. Шарл дьо Гол отправя кратка правителствена декларация и става последният министър-председател на Четвъртата република, като иска извънредни пълномощия за срок от половин година, за да бъде изготвена нова конституция, която да бъде подложена на национален референдум.

Приетият основен закон на държавата значително разширява прерогативите на президента – той назначава министър-председателя и отделните министри, може да организира референдум по всякакви въпроси, да разпусне Националното събрание и т.н.

Проектът е представен на 4 септември 1958 г. на Площада на свободата и в това се крие двоен смисъл – мястото винаги е било център на големите републикански манифестации, а на същата дата 88 години по-рано е обявена републиката.

На 28 септември 1958 г. 80 % от подалите гласа си одобряват Конституцията. Това е и рождената дата на Петата република, макар и президентът Ръоне Коти и министър-председателят Шарл дьо Гол да изпълняват функциите си в т.нар. преходен период до 21 декември същата година.

Както е добре известно, резиденцията на френските президенти е Елисейският дворец. Шарл дьо Гол е резервиран към него и съвременници твърдят, че няколко пъти искал да се настани на друго място, но все пак решил да остане верен на традицията. За разлика от всички негови наследници той не притежава дом в Париж освен

един малък имот в предградието „Ла Буасри“. Неговият истински дом е в „Коломбе ле дьо'з Еглиз“. На този фон за любознателния читател не са излишни няколко пикантни подробности.

Елисейският дворец е построен в началото на XVIII век по време на регентството на Филип Орлеански. Става собственост на знаменитата фаворитка на крал Луи XV – мадам Помпадур. Една от стаите на първия етаж и досега е известна като „салон Помпадур“. Някъде към началото на XIX век дворецът вече е собственост на маршал Жоашен Мюра, който бързо решава да го подари на Наполеон Бонапарт. Той пък в знак на щедрост го предоставя на първата си съпруга Жозефина. Впрочем след катастрофата при Ватерло за няколко дни дворецът става последното му парижко убежище и в т.нар. Сребърен салон той подписва акта за втората си абдикация.

Наполеон III също има особени чувства към двореца, а от създаването на Третата република там е резиденцията на френските президенти.

Шарл дьо Гол избира за свой работен кабинет т.нар. Златен салон, без да се смущава от присъствието по тавана на полуголите грации и нимфи. Все пак работата му е напрегната и кога ще има време да гледа нагоре?

На 16 септември 1959 г. президентът за първи път заявява, че Алжир има право на самоопределение. В отговор на това крайните националисти организират в алжирската столица т.нар. седмица на барикадите. Шарл дьо Гол обаче продължава уверено по пътя. В интервю от средата на 1960 г. заявява: „Няма нищо странно, че изпитвам носталгия по империята. Всъщност така можем да съжаляваме за меката светлина на маслените лампи, за предишното великолепие на ветроходния флот, за прелестите да се разхождаш с конна карета, които вече не съществуват. Но няма политика, която да бъде в противоречие с реалностите“.

През 1961 г. в Алжир избухва нов метеж, който е потушен, но все още не е сложен край на драмата. Това става след Евианските споразумения през 1962 г. и коства на генерала няколко атентата.

Една от големите заслуги на Шарл дьо Гол е продължаването на усилията за създаване на „общ европейски дом“, в който обаче няма място за Обединеното кралство – „троянския кон на САЩ в нашия континент“.

Според него Европейската общност не трябва да бъде наднационално обединение, а „Европа на нациите“, в която всяка държава запазва своята самобитност.

В края на 1965 г. са насрочени президентски избори. По инициатива на Шарл дьо Гол те за първи път са проведени въз основа на всеобщо гласуване. Когато няколко месеца по-рано журналисти го питат как се чувства, той отговаря: „Нелошо, но в един прекрасен ден и аз ще умра“.

Когато се оказва, че проучванията на общественото мнение не са твърде благоприятни и сътрудниците му започват да го уговарят поне веднъж да се появи на телевизионния екран, той им отговаря: „Какво да кажа – че се казвам Шарл дьо Гол и съм вече на 75 години?“.

Вярва, че все още е любимец на френския народ. На първия тур обаче получава само 44 на сто от гласовете, срещу 31 % за Франсоа Митеран. Дясната опозиция подкрепя Жан Льоканюе. На балотажа Франсоа Митеран е вече с 44 % благодарение на гласовете на „антиголистката буржоазия“, а генералът набира почти 55 %, но това е началото на края.

Една от най-тежките години за Франция е 1968-а. Още през зимата започват студентски протести. В началото на май в отговор на заплахата за изключване от висшите училища на привърженици на левите идеи студенти окупират Сорбоната. На манифестацията на 13 май 1968 г. са издигнати лозунги „Десет години стигат!“ и „Довиждане, Дьо Гол!“.

Незапомнена по своите мащаби национална стачка, в която участват десет милиона души!

Президентът споделя пред свои близки сътрудници: „Ситуацията е съвсем неясна. Аз наистина не знам как да реагирам. Не разбирам какво трябва да бъде направено, не за да взема в ръце тоя народ, а да може той сам да се вземе в ръце. Французите скъсаха договора, който сключих с тях“.

На 29 май 1968 г. Шарл дьо Гол взема едно много странно решение – да лети за Баден-Баден, където е разположено командването на френския окупационен корпус на територията на Федерална република Германия (след края на Втората световна война на територията на Западна Германия са разположени военни части на държавите победителки – САЩ, Канада, Обединеното кралство, Франция и Белгия).

Командващ френските военни части е генерал Масю, който след алжирската криза, меко казано, не е привърженик на Шарл дьо Гол. След разговора им президентът поема още на следващия ден по обратния път.

Майските събития постепенно отшумяват и генералът бърза да насрочи парламентарни избори – разбираемо, с оглед на вота от предишната година. На първия тур, проведен на 5 март 1967 г., управляващите имат 37,7 %, левицата – 43,3 %, а центристите – 13,4 %. След втория тур на 12 март Съюзът на демократите за републиката и независимите републиканци има 244 места!!!

Това не е комфортна позиция за управление! От друга страна обаче, масовото народно недоволство не вешае на пръв поглед забележителни резултати за голистите.

Именно тук генералът проявява забележителен политически усет. Първият тур на новите избори е на 25 юни 1968 година.

Съюзът на демократите за републиката има 43 %, независимите републиканци – 4 %, а центристите – около 10 %. Френската комунистическа партия получава 20 %, социалистите – 16,5 %, и Обединената социалистическа партия – към 4 %.

След втория тур голистите имат 293 места, а независимите републиканци 61 мандата. Центристите са с 33 %, а независимите депутати са девет души. Губещи са социалистите – само с 57 места, и комунистите – с 34 места.

Защо става така? Отговорът е относително прост – средните слоеве на френското общество не искат повече студентски бунтове и масови стачки. Те се нуждаят от стабилност и предвидимост, каквито левицата не им предлага!

След триумфа на изборите Шарл дьо Гол заменя Жорж Помпиду като министър-председател и го поставя „в резерв на републиката“, което също е стратегически правилно решение.

Но идва и една фатална грешка. При успокоената политическа ситуация генералът излиза с проект за социално-икономически реформи в дух на „сътрудничество на класите“. Като първа стъпка предвижда ново административно деление на Франция спрямо Сената. В този момент проектът не е перспективен. Почти всички от близкото обкръжение са сигурни, че той няма да бъде подкрепен. Генералът обаче е твърдо решен да го осъществи. Според някои наблюдатели той вече търси повод да се оттегли от власт.

Шарл дьо Гол остава в историята на Франция с най-много проведени референдуми – само от 1958 до 1962 г. те са пет на брой. Поредният е насрочен за 27 април 1969 г., но още на 24 април президентът казва на един от най-близките си хора Мишел Дебре: „Жребият е хвърлен. Френският народ не ме желае повече. Не ми остава друго, освен да си отида“. Последният му ден в Елисейския дворец, където никога няма да се завърне, е на 25 април.

Първият предател е Валери Жискар д’Естен, който не може да прости, че е отстранен от министерския си пост през 1966 г., и използва случая „независимите републиканци да покажат мускули“. Другите пък са центристи (Жак Дюамел, Рьоне Плевен, Жозеф Фонтане). Така се стига до инфарктния резултат – 11 945 149 „не“ (52 %) и 10 512 469 „да“ (48 %).

След десет години, три месеца и деветнадесет дни завършва „ерата Дьо Гол“.

Той стриктно изпълнява обещанието си на историческата дата 18 юни да не е във Франция. През 1969 г. е в Ирландия, а през 1970 г. – в Испания.

На 9 ноември 1970 г. Шарл дьо Гол умира след инфаркт само две седмици преди да навърши осемдесет години.

На следващия ден Жорж Помпиду обявява: „Почина генерал Дьо Гол. Франция стана вдовица“.

При неговото управление има дух, има достойнство и има принципи. Освен това е възстановена стабилността в изпълнителната власт. Сменят се само три правителства – Мишел Дебре (9 януари 1959 г. – 14 април 1962 г.), Жорж Помпиду (14 април 1962 г. – 10 юли 1968 г.), Морис Кув дьо Мюрвил (10 юли 1968 г. – 21 юни 1969 г.).

VI. Петата република след Шарл дьо Гол – първите промени в модела

В едно интервю след оттеглянето му от президентския пост генералът е запитан: „Не се ли опасявате, че след Вас ще бъде прекалено празно?“. Той отговаря: „Опасявам се, че ще бъде прекалено пълно.“

Всъщност какво е голизмът в политиката? Противно на всички очаквания „Съюзът на голистите“ е учреден през 1946 г. от Ръоне Капитан, а не от самия Шарл дьо Гол. След неговото връщане във властта основна формация става Съюз на демократите за републиката. През 1969 г. между него, Националната федерация на независимите републиканци и Центъра за демокрация и прогрес е сключен „брак по сметка“, който бележи края на ортодоксалния голизъм.

Създадени и действащи като типична „лидерска партия“, голистите никога не съумяват да създадат национални структури. С добро чувство за хумор политическият наблюдател Жан Шарло ги определя така: „Екип от министри, централно ръководство, орган за селекция на кандидати за изборите и най-последна парламентарна група – най-голямата в Националното събрание“.

Жорж Помпиду не е съратник на Шарл дьо Гол от периода на Втората световна война като Мишел Дебре или Жак Шабан Делмас. Едва през 1958 г. излиза от „политическата сянка“ и става директор на кабинета на генерала. Той е министър-председател в продължение на шест години, два месеца и двадесет и пет дни – най-дълго в историята на републиканска Франция.

На първия тур на президентските избори – 8 юни 1969 г., получава 43,5 % от гласовете. Неговият съперник – председателят на Сената Ален Поер, получава 23,42 %, а кандидатът на Френската комунистическа партия Жак Дюкло – 21,52 %.

На втория тур комунистите издигат лозунга: „Нито Помпиду, нито Поер!“, в резултат на което броят на неучастващите в изборите е безпрецедентен – повече от пет милиона души.

Новият президент назначава за министър-председател Жак Шабан-Делмас, който заема поста от 21 юни 1969 г. до 5 юли 1972 година. Намекът е прозрачен – продължена е политиката на Шарл дьо Гол. Впрочем Шабан-Делмас освен като кмет на Бордо в продължение на десетилетия е известен с факта, че е произведен в чин „генерал“ през Втората световна война, когато е само на двадесет и девет години.

След избирането на Жорж Помпиду за президент от голисткото движение се оттеглят постепенно исторически фигури като Ръоне Капитан, Кристиан Фуше, Луи Валон, Жан-Марсел Жанене и дори зетят на генерала – Жак Вандру.

Като президент Жорж Помпиду постепенно се еманципира от своя велик предшественик.

В сферата на външната политика той твърди, че бъдещето на Франция се решава не в Монреал и Пном Пен (където са произнесени едни от най-знаменити речи на Шарл дьо Гол), а край бреговете на Рейн и на Темза (алюзия за необходимостта от укрепване на Европейските общности и привличането на Обединеното кралство в тях).

Отива си и Жак Шабан-Делмас, заместен на 5 юли 1972 г. от Пиер Месмер, който има твърде малко общо с класическия голизъм.

На дневен ред идват парламентарните избори през 1973 година. В няколко аспекта те са особено значими за бъдещето на Петата република и затова трябва да прибягнат до лирично отклонение.

Първите социалистически формации във Франция от края на XIX век са идейно ръководени от Жюл Гед. През 1905 г. възниква френската секция на работническия интернационал начело с Жан Жорес. На конгреса в Тур през 1920 г. три четвърти от делегатите гласуват за отделяне и създаване на Френска комунистическа партия, която да стане част от Третия интернационал. Другите запазват социалистическата партия в предишния ѝ вид.

През 1934 г. между социалисти и комунисти е подписан договор за единодействие, който две години по-късно прераства в платформа на Народния блок. На два пъти (4 юни 1936 г. – 22 юни 1937 г. и 14 март – 10 април 1938 г.) министър-председател е социалистът Леон Блум.

Като най-влиятелни политически формации социалистите и комунистите съставят доминирано от тях правителство, отново начело с Леон Блум (16 декември 1946 г. – 22 януари 1947 г.).

Малко по-късно любовният период свършва, като президентът – социалистът Венсан Ореол, и министър-председателят – социалистът Пол Рамадие, отстраняват от властта врътките си партньори.

По време на този развод Ги Моле успява да крепи едно правителство (1 януари 1956 г. – 13 юни 1957 г.), но оттогава започва забележителен регрес. На парламентарните избори през 1958 г. социалистите са с 15,5 % от гласовете през 1962 година. Вече падат с повече от три процента, за да стигнат дъното при самостоятелната кандидатура на Гастон Дефер за президент през 1969 г. – само пет на сто!

Междувременно Франсоа Митеран създава т.нар. Конвент на републиканските институции, чиято котировка на политическата борса постоянно се увеличава.

След унизителното поражение на президентските избори през 1969 г. идва ерата на катарзиса. Ален Савари замества политическия мастодонт Ги Моле като лидер на социалистите. Само две години по-късно на конгреса в Епине е постигнато обединение със структурата на Франсоа Митеран, подкрепено както от десните социалисти Пиер Мороа и Гастон Дефер, така и от левия Жан-Пиер Шовенман. Трябва да започне нов възход.

Обединението на левицата на базата на обща предизборна програма се осъществява през юни 1972 г. и то моделира политическите процеси в държавата за дълъг период от време.

На първия тур на парламентарните избори (4 март 1973 г.) Съюзът на прогресивните републиканци за подкрепа на президента, който е симбиоза на голистите и независимите републиканци, успява да събере 37,3 %. Френската комунистическа партия има 21,4 %, Френската социалистическа партия и левите радикали – 20,7 %, а крайната левица – 3,3 %. Центристите си остават в „центъра“ с техните почти стандартни 13 %.

След втория тур на 11 март 1973 г. голистите дръпват напред с цели 183 мандата, а независимите републиканци имат 55. Центристите, които по принцип поддържат статуквото, са с 30 места и това създава забележителен комфорт на управляващите – 268 от общо 490 депутати. От друга страна, Френската социалистическа партия и левите радикали имат 103 депутати, а Френската комунистическа партия – 73.

Според мен най-големият дефект на прехвалената френска демокрация е използването на мажоритарната система. При парламентарните избори през ноември 1958 г. един голистки депутат е избран средно с 19 000 гласа, а един от Френската комунистическа партия – с 380 000, т.е. двадесет пъти повече!!! Тогава при практически равни резултати голистите получават 189 места, а комунистите – само 10.

През юни 1968 г. на проправителствените сили за един представител в Националното събрание им стигат средно 27 000 гласа, а за комунистическите – пет пъти повече – 134 000.

Каква е причината за тези фрапантни разлики? На първо място, в сериозния дисбаланс на гласоподавателите в отделните изборителни райони. През 1973 г. голистът Жан-Пол де Рока Сера е избран още на първия тур в трети изборителен район на Корсика с 1041 гласа. Комунистът Жан Риебон печели на втория тур в десети изборителен район на департамента Буш дю Рон с 54 718 гласа! На второ място остава девизът „На балотажа всички против левите!“.

Сега вече е време и за други, остросюжетни отклонения.

От времето на „Криворазбраната цивилизация“, та до ден днешен у нас продължава да бъде насаждан моделът на чуждопоклонничеството. Достатъчно е някой да посочи примера на развита държава, и мнозина са готови да аплодират. В САЩ прокуратурата е в изпълнителната власт – така да стане и в България! Какви са традициите, каква е спецификата на правосъдието – това остава на заден план.

Изборите за президент в САЩ са по системата „победителят във всеки щат взема всичко“. Трябваше за пети път спечелилият мнозинството гласове в национален мащаб през 2016 г. да не получи президентския пост, за да се замислят американците за дефектите на системата и вече да искат промени в нея.

България обаче, в плен на един елементарен популизъм, се плъзга към бездната. Конституцията ни гарантира всеобщо равно и пряко изборително право, а в същото време бариерата, установена от сегашното изборно законодателство, лишават хиляди хора от възможността да изпратят в Народното събрание желаните от тях депутати. Азбучна истина е, че дори един процент от националния вот може да даде на всяка политическа формация поне двама депутати. Казийонният отговор – подобна фрагментация щяла да навреди на структурирането на парламента.

Кое е по-важно – да видиш избрани желаните кандидати или да пазиш статуквото по схемата „колкото по-малко партии вътре, толкова по-голямо разбирателство“. Последните години ни взеха акъла с парламентарни конфигурации. Според мен някои не знаеха в кой момент са на власт и в кой – в опозиция!

Мажоритарната система ще закове последния пирон в ковчега на крехката българска демокрация. Щели да бъдат избрани личности! Хората и сега знаят за много емблематични региони на България, че там и магаре да кандидатираш, ще бъде избрано – по байганьовски.

VII. Петата република и жискардизмът

Смъртта на президента Жорж Помпиду е обявена по националната телевизия в 21:58 часа на 2 април 1974 г.

Още на 3 април големите агенции са посетени от дискретни лица, които се надяват да наемат най-добрите места за реклама за министъра на икономиката и финансите Валери Жискар д'Естен. Оказва се, че са били изпреварени с няколко месеца от емисарите на Жак Шабан-Делмас.

Неговият екип обаче допуска грандиозен гаф – докато на 4 април тече траурното заседание на Националното събрание, посветено на паметта на Жорж Помпиду, агенция Франс Прес излъчва извънредна новина – Жак Шабан-Делмас е кандидат за президент.

Очевидно е следван моделът на Жорж Помпиду от 1969 г., когато той изпреварва основните потенциални конкуренти. Сега обаче схемата сработва с ефекта на бумеранг.

Валери Жискар д'Естен обявява кандидатурата си на 8 април 1974 г. в подходящо време, заявявайки, че е готов да се оттегли незабавно при излъчване на общ представител на управляващата коалиция.

Той вече е извървял неимоверно успешен политически път – депутат още на тридесет години, държавен секретар – на тридесет и две, и министър – на тридесет и пет. Има също така извънредно успешен семеен живот. През 1952 г. се жени за Ан Мари Бранд – правнучка на основателя на световноизвестна металургична и оръжейна компания „Шнайдер-Крьозо“.

На първия тур на изборите на 5 май 1974 г. Франсоа Митеран получава 43,24 % от гласовете, което е с 12 % повече от общия брой гласували за кандидатите на левията през 1969 година. Жак Шабан-Делмас печели 15,10 %. На фона на Шарл дьо Гол – 44,66 % през 1965 г., и Жорж Помпиду – 44,46 % през 1969 г., резултатът е смазващ. Поне до последната седмица шансовете на Делмас са оценявани на 20–22 %. Жискар д'Естен получава 32,6 %, което му осигурява участие във втория тур.

Той се провежда на 19 май 1974 година при избирателна активност 87,36 %, която никога до този момент не е постигана във френската история. Жискар д'Естен събира 50,8 %, а Митеран – 49,19 %. Повечето социолози са единодушни, че ако избирателната възраст бе свалена от 21 на 18 години, победител би бил Митеран.

Защо президентските избори през 1974 г. са знаменателни? От май 1958 г. всички министър-председатели са голисти – от самия Шарл дьо Гол през Мишел Дебре, Жорж Помпиду, Морис Кув дьо Мюрвил, Жан Шабан-Делмас и Пиер Месмер.

Двамата президенти са Шарл дьо Гол и Жорж Помпиду.

С Жак Шабан-Делмас окончателно си отива един знаменателен период. Някои наричат това „третата смърт на голизма“.

Когато на 27 май 1974 г. в 10:15 ч. сутринта Валери Жискар д'Естен се отправя пеша от кръстовището на „Шан-з-Елизе“ и „Марини“ към Елисейския дворец, многобройната публика е впечатлена от това, че не използва лимузина, облечен е в костюм, а не във фрак и спира да целуне двете си дъщери.

Изненадите продължават и по-нататък – при официалната церемония новоизбраният президент не слага голямата огърлица на Почетния легион, а той е единственото лице в държавата, което има право да я носи.

При отдаването на военни почести в парка на Елисейския дворец вместо от Републиканската гвардия церемонията е изпълнена от част от поделение, в което той е служил като командир на танк по времето на Втората световна война.

Около 12:00 ч. на обяд президентът, придружен от министър-председателя, председателите на Сената и на Националното събрание, запалва огъня пред Паметника на Незнайния войн. Слизане пеша по „Шан-з-Елизе“ не е предвидено – вероятно защото през август 1944 г. така е минал по знаменития булевард Шарл дьо Гол!

По време на мандата си Валери Жискар д'Естен има само двама министър-председатели – Жак Ширак (27 май 1974 г. – 25 август 1976 г.) и Реймон Бар (25 август 1976 г. – 21 май 1981 г.).

Не може да бъде отречен фактът, че той осъществява няколко забележителни реформи:

– възрастта за упражняване на активно избирателно право е намалена от 21 на 18 години през юли 1974 г.;

– през октомври същата година е въведена възможността за сезиране на Конституционния съвет освен от президента, председателите на двете камари и министър-председателя, както е дотогава, но и от минимум 60 членове на Националното събрание;

– със закон от 31 декември 1975 г. е предвидено най-после и Париж да има кмет, а не назначен префект.

След като предава на Реймон Бар изпълнителната власт, Жак Ширак се впуска в ново „партийно строителство“. Под негово председателство през есента на 1976 г. на сцената излиза неоголистката формация Сбор за републиката. През 1977 г. е избран за кмет на Париж и е преизбран през 1983 и 1989 г. Славен кмет на славна столица.

Победата в предстоящите избори през 1978 г. изглежда предопределена за левите, тъй като десните сили са разделени. Сборът за републиката яростно критикува либерализма на президента и проекта за преки избори за Европейски парламент.

Разговорите между дотогавашните партньори вляво за актуализиране на съвместната програма на 21 и 22 септември 1977 г. обаче завършват неуспешно. Изтъкнат е мотивът, че не могат да се споразумеят относно обема на подлежащите на национализиране индустрии при евентуална бъдеща победа.

На 12 март 1978 г. Съюзът за френска демокрация на републиканците (от май предходната година така се именуват независимите републиканци), Центърът за социална демокрация начело с Жан Лъоканюе и Радикалната партия гордо вземат 24 % от гласовете. Сборът за републиката има 22,8 % и това вече е „четвъртата смърт на голизма“. Социалистите са във форма със същия резултат, комунистите малко изостават с 20,6 %, левите радикали са традиционно стабилни – 2,2 %, а крайнолевите и еколозите набират вече 5 %.

На втория тур нещата си идват по местата. Голистите се реабилитират със 154 мандата, а „обединените да търсят френската демокрация“ имат 137, или общо управляващите разполагат с 291 места в Националното събрание.

Социалистите и близките до тях се задоволяват със 114 мандата, а комунистите – с 86.

Така повелява системата и, за съжаление, това ще продължи и по-нататък.

VIII. Петата република и реваншът на Митеран

В първия тур на президентските избори на 26 април 1981 г. ситуацията е достатъчно комплицирана. Валери Жискар д'Естен получава 28,3 % от гласовете, Жак Ширак има 18 %, Мишел Дебре, чието явяване е символично заради запазването на „ортодоксалния голизъм“ – 1,7 %, и Мари-Франс Каро – 1,7 %.

В левия спектър Франсоа Митеран събира 25,8 %, генералният секретар на Френската комунистическа партия Жорж Марше е с 15,3 %, левият радикал Мишел Крепо – 2,2 %, крайнолевите Арлет Лагийер и Югет Бушарда имат съответно 2,2 % и 1,1 %.

При тази ситуация решаващи стават гласовете на еколозите – „зеленият Брис Лалонд“ има 4 % на първия тур.

Нещата обаче стават по-ясни, когато Жак Ширак заявява, че лично ще гласува за Валери Жискар д'Естен, но не призовава избирателите си да сторят същото.

Според някои изчисления на втория тур около 800 000 привърженици на голистката партия са подкрепили Франсоа Митеран.

На 10 май 1981 г. зарът е хвърлен – 51,8 % за Митеран срещу 48,2 % за Жискара. Реванш с малко, но за дълъг период.

Тъй като не може да управлява в обстановка на конфликт с Националното събрание, Франсоа Митеран провежда парламентарни избори. На първия тур – 14 юни 1981 г., повече от 30 % от французите се въздържат от гласуване. Но ако дотогавашните управляващи получават общо 43 %, социалистите имат самостоятелно 38 % (невиждан и нечуван рекорд в тяхната история). Френската комунистическа партия получава повече от 16 %, а крайнолевите – 1,3 %. В резултат има 283 депутати социалисти и 44 комунисти. Това осигурява временна стабилност.

Първият мандат е белязан с три правителства. Пиер Мороа (21 май 1981 г. – 17 юли 1984 г.) е от най-старата гвардия. Макар да няма нужда от пряката подкрепа на Френската комунистическа партия, Франсоа Митеран включва четирима комунисти в кабинета от 1981 година. Съвсем друг е въпросът, че за да бъдат удовлетворени всички претенции, правителството се състои от цели 43 министри и държавни секретари (това у нас го гледаме вече дълги години).

Национализирани са пет индустриални групировки и редица банкови учреждения. Правителството на Пиер Мороа осъществява редица реформи – административна децентрализация, въвеждане на пенсионна възраст от 60 години, предоставяне на една седмица допълнителен платен годишен отпуск, промени в системите на образованието и здравеопазването, премахване на смъртното наказание (спомнете си филма „Двама мъже в града“ с великолепно участие на Жан Габен и Ален Делон, който промени обществените нагласи).

На 17 юли 1984 г. Пиер Мороа освобождава мястото на министър-председател за Лоран Фабиус – най-младия премиер в историята на републиката, едва навършил 38 години.

Много бързо обаче идва 1986 година. На парламентарните избори на 16 март, които вече са осъществени при пропорционалната система, Сборът за републиката има 145 депутати, а Съюзът за френска демокрация – 129. Социалистите и левите радикали остават с 215 мандата. Френската комунистическа партия търпи грандиозно поражение – само 35 места. Тогава започва и възходът на Националния фронт – 35 представители.

Съвсем закономерно новият министър-председател е Жак Ширак и започва т.нар. съвместно съжителство, което трае до 9 май 1988 година.

В кампанията за президент през 1988 г. Франсоа Митеран влиза като лидер. На първия тур има 34,1 %, докато Жак Ширак е с около 20 %, Реймон Бар – 16,5 %, Жан-Мари льо Пен е с 14,4 %, комунистът Андре Лажоани е с 6,8 % (рекорд

дно нисък резултат) и т.н. На 8 май 1988 г. Митеран е преизбран с 54 % срещу 46 % за Жак Ширак.

Първата му задача е да разпусне Националното събрание. Парламентарните избори са проведени при мажоритарна система в два тура. На 5 юни социалистите са в добра кондиция и събират 34,8 %, комунистите – 11,3 %, и другите леви – общо 3 %. Сборът за републиката остава с 19,2 %, Съюзът за френска демокрация – 18,5 %, а Националният фронт – с 9,6 %.

След балотажа социалистите получават 260 места, а комунистите – 27. Съюзът за френска демокрация разполага със 129, а Сборът за републиката – със 126. От общо 575 депутати на левицата принадлежат 290. Малка, но ценна победа.

На 14 юни начело на правителството застава друг политически ветеран – Мишел Рокар.

Като национален секретар на Обединената социалистическа партия от 1967 г. насетне той взема активно участие в Майските събития през следващата година, а след това е единствен представител на своята формация в Националното събрание. На него обаче му омръзва да бъде само в миманса и се присъединява през 1975 г. към Франсоа Митеран, но е късно, за да заеме в началото възлови позиции. Макар в края на 70-те години на XX век между него и Митеран да са хвърчали повече от искри (цитирам Рокар за Митеран: „Каква некомпетентност!“, а в отговор: „Този Рокар – каква липса на култура!“), те узряват за съвместна дейност.

Правителството на Мишел Рокар не е партийно обвързано в тесния смисъл на думата – повечето от половината негови членове не са социалисти. То работи относително успешно, но през 1991 г. подава оставка министърът на отбраната Жан-Пиер Шовенман, който е лидер и един от символите на лявото крило в партията. След това идва ред и на премиера.

На 15 май министър-председател става Едит Кресон. Тя е от най-верните „митеранисти“ и участва във всички социалистически правителства – през 1981 г. като министър на земеделието, през 1983–1984 г. – като министър на външната търговия и туризма, през 1984–1986 г. – като министър на индустриалното възстановяване, а от 1988 г. – по европейските въпроси.

С една дума, „дялан камък“. Но самата тя има тежък характер и е заменена на поста след по-малко от година от Пиер Береговоа.

Той също е примерен „партиен строител“ още от 1958 година. Неслучайно през 1981 г. става генерален секретар на президентската институция, министър по социалните въпроси (1982–1984) и на финансите (1984–1986 и 1988–1992).

Пиер Береговоа има нещастieto да ръководи правителството в период на силно нарастващо социално напрежение, а изборните резултати от 21 март 1990 г. са показателни.

Процентът на Френската социалистическа партия пада до 17,7 (близо два пъти в сравнение с предишния вот), комунистите задържат 9,21, а еколозите скачат до 7,7.

Сборът за републиката има 20,35 %, Съюзът на френската демокрация – 19,22 %, а Националният фронт – 12,52 %.

На 28 март 1993 г. картината става съвсем покъртителна – Обединение за републиката – 242 депутати, а Съюзът за френска демокрация – 207, или общо 449! Социалистите са с 53 места, а комунистите – с 24.

Както края на първия, така и края на втория си мандат Франсоа Митеран изкарва в съжителство с враждебна правителствена среда.

Този път премиер е Едуар Баладюр, а възловите министри са от „тежката артилерия“ на десницата – Шарл Паскуа (на вътрешните работи), Франсоа Леотар (на отбраната), Ален Жупе (на външните работи), Франсоа Байру (на образованието), Симон Вейл (на социалните въпроси), Никола Саркози (на бюджета)!!!

Повечето от тези хора продължават да правят историята на Франция през последните двадесет години.

IX. Петата република и „последното наследство на голизма“

Роден в семейството на банков чиновник, Жак Ширак завършва Висшето училище по администрация, което е световен еталон за подготовка на професионални политици. Още през 1962 г. е назначен за секретар в кабинета на Жорж Помпиду. На тридесет и пет години вече е депутат, а през 1968–1971 г. последователно – министър на трудовата заетост и на икономиката и финансите. От 1972 до 1974 г. е министър на селското стопанство. След като осигурява на Валери Жискард д’Естен солидна голистка електорална подкрепа в битката с Франсоа Митеран, закономерно става министър-председател (1974–1976). Подава оставка вследствие на възникнали разногласия с президента.

Държа да напомня, че във Франция е допустимо съвместяването на кметския пост с този на депутат или министър.

Така, запазвайки властта си в столицата, Жак Ширак е министър-председател от 1986 г. до 1988 година.

Според някои наблюдатели явяването му срещу Франсоа Митеран на президентските избори е обречено поначало на неуспех. Според други обаче това е генерална репетиция за истинския спектакъл.

След първи тур от президентската надпревара (23 април 1995 г.) лидира Лионел Жоспен с 23,8 %, Жак Ширак е с три процента по-надолу. Едуар Баладюор държи стабилните 18,6 %, Жан-Мари льо Пен носи 15 %, а ръководителят на Френската комунистическа партия Робер Ю остава със скромните 8,6 %.

На 7 май Жак Ширак благодарение на мобилизацията на десницата печели с 52,6 % срещу Лионел Жоспен, който от своя страна постига истински подвиг с 47,4 %.

На 18 май Ален Жупе замества Едуар Баладюор начело на правителството и удържа поста малко повече от две години.

На 1 юни 1997 г. широката лява коалиция (социалисти, комунисти, еколози, леви радикали и представители на Движението на гражданите) получава 319 от общо 577 места в Националното събрание. Срещу 257 на различните десни формации и само едно (!) за Националния фронт, макар за него да са гласували 15 % от избирателите. Това е подходящ повод да припомним изказаните вече от мен сериозни резерви към мажоритарната система.

Започва периодът на поредното и не съвсем приятно съжителство между президент и правителство. При това продължава пет години. Лионел Жоспен е министър-председател от 4 юни 1997 г. до 6 май 2002 година.

През 2001 г. името на Жак Ширак е забъркано и в корупционен скандал, а следващите президентски избори „чукат на вратата“.

На национален референдум, проведен на 24 септември 2000 г., продължителността на мандата на президента е намалена от седем на пет години, което е исторически пробив.

Успехът на Жак Ширак на изборите през 2002 г. не се дължи на този факт. На първия тур (21 април) той получава само около 20 % подкрепа. Жан-Мари льо Пен с 16,9 на сто инфарктно изпреварва Лионел Жоспен с 16,2 %. Останалите гласове са съвсем разпръснати. При така създадената обстановка на втория тур всички са срещу Жан-Мари льо Пен и Жак Ширак е преизбран с 82,2 %.

Такова смазващо мнозинство не е постигал и според мен няма да постигне никой кандидат в историята на републиканска Франция.

Тук обаче е мястото да направя някои пояснения за „феномена Льо Пен“.

Само на двадесет и седем години, той е избран за депутат (1956) от националистическата формация на Пиер Пужад. Страстен военен парашутист, той служи като офицер разузнавач в Алжир. Създава Националния фронт през 1972 година.

По това време крайната десница е олицетворявана от Жан-Луи Тиксие Винянкур, определян като духовен наследник на маршал Филип Петен, както и от

Жорж Бидо и Жак Сустел – „бащите основатели“ на националистическата организация за запазване на „Френски Алжир“.

Жан-Мари льо Пен се оказва добър боец и в политиката. Поне десет години Националният фронт е „на дъното“, но от 1983 г. ситуацията се променя.

Тръгнал от 1,3 % на парламентарните избори през 1973 г. и от по-малко от 1 % на президентския вот през следващата година, той получава на местните избори през 1983 г. 11,3 %, а при гласуването за Европейски парламент през следващата година – 11 % и десет депутати.

Благодарение на пропорционалната система на парламентарния вот през 1986 г. Националният фронт има 35 депутати.

На първия тур на президентските избори през 1988 г. Жан-Мари льо Пен е с 14,4 %, а през 1995 г. – с 15 %. Впрочем през същата година партията му печели постове на кмет в такива големи градове като Тулон, Маринян, Оранж.

Поддържането на постоянна изборна подкрепа (10–15 %) за период от повече от двадесет години не е по силите дори на традиционни партии!

Парламентарните избори на 9 и 16 юни 2002 г. осигуряват на десницата величествена победа.

Съюзът за президентско мнозинство (творение на Жак Ширак) има 369, а Съюзът за френска демокрация – 22 места. На този фон социалистите са само със 141, комунистите – с 21, а еколозите – с 3-ма избрани. Националният фронт няма представителство в парламента.

Парламентарните избори през 2002 г. бележат слизането на Френската комунистическа партия от „голямата сцена“. След като от първите години на Четвъртата република тя е неизменно първа или втора политическа сила и запазва стабилно присъствие до 1978 г., от 1981 г. започва декадансът. Първата причина за това е съюзът със социалистите, които решително стават лидери в лявото пространство.

Електоралният потенциал на Френската комунистическа партия в последвалите избори е „откраднал“ от крайнолевите и еколозите, но в най-голяма степен от Националния фронт, който е предпочитан от работници и чиновници, от безработни и от доста млади хора.

Тези резултати развързват ръцете на президента и той има две относително верни правителства – на Жан-Пиер Рафарен (6 май 2002 г. – 31 май 2005 г.) и на Доминик дьо Вилпен (31 май 2005 г. – 17 май 2007 г.).

Х. Петата република – дойде денят на Саркози

Както Жорж Помпиду нарича Жак Ширак „моят булдозер“, така Никола Саркози може да претендира за званието „булдозер на Жак Ширак“.

Той стартира в политиката твърде млад – на двадесет и две години. Не му пречи фактът, че баща му е чужденец – потомък на унгарски аристократи, който емигрира във Франция през 1948 година.

Без прекъсване Никола Саркози е депутат в Националното събрание от 1988 година. През 1993 г. е номиниран за министър на финансите и говорител на кабинета, а през 1995 г. става министър на вътрешните работи. През 2002 г. отново заема същия пост, но след това е призован да ръководи социалната политика, икономиката и финансите. През 2004 г. е избран с 85 % от гласовете за председател на управляващата партия. През 2005 г. за трети път се захваща с вътрешните работи, но в допълнение му дават устройството на територията. Така той става вторият човек в изпълнителната власт след министър-председателя.

Никола Саркози е в голяма степен креатура на Жак Ширак, но един журналист напомня още през 2005 г., че няма ненаказано добро. Именно тогава в навечерието на националния празник той отправя остра критика срещу своя ментор и с формулировката, че на французите не им е до реч, призовава президента да отмени празничното обръщение към нацията.

Въпреки не особено благоприятния климат около него, Саркози успява да „се пребори“.

В края на 2006 г. той все още е изпреварван в сондажите от Сеголен Роаял, но новата година му носи аванс, който при това се увеличава. На първия тур на президентските избори (22 април 2007 г.) той получава 31,1 %, докато амбициозната му конкурентка има само 25,8 %.

Традиционно стабилен е центристът Франсоа Байру с 18,5 %, а Жан-Мари льо Пен, макар и в криза на доверието, обира 10,4 %. На втория тур Никола Саркози получава подкрепата на 53 % от участвалите в гласуването.

През 2007 г. Франция, изживяла разочарование от дясното управление на президента Жак Ширак, гласува за Саркози с надеждата за по-добро. В дясното политическо надграждане Саркози стъпи на раменете на Жак Ширак и обеща, че ще бъде подобър, без да има нито неговия опит, нито неговата биография.

На парламентарните избори през 2007 г. Съюзът за народно движение получава 39,5 %, на второ място са социалистите с 24,73 %, центристите се задоволяват само със 7,63 %, а Френската комунистическа партия вече е в летално състояние с 4,29 %.

Този вот позволява на Никола Саркози да има вътрешен комфорт с изпълнителната власт и правителството на Франсоа Фийон да просъществува по време на целия президентски мандат (17 май 2007 г. – 10 май 2012 г.).

Това е феномен за цялата история на Френската република.

След доста стабилен мандат идва първото разочарование – той губи в президентската надпревара през 2012 година. Може би второто разочарование е по-голямо – на изборите за партиен лидер през ноември 2012 г. той е изпреварен от Жан-Франсоа Копе. Третото разочарование идва с факта, че Никола Саркози е първият френски президент, задържан под стража на 30 юни 2014 г. по повод нашумялата афера „Бетанкур“.

XI. Петата република и новото кратко възраждане на социалистите

Преди Франсоа Оланд на политическата писта е Сеголен Роаял, а още по-преди те са били заедно в живота.

Срещат се във Висшето училище по администрация и от 1977 г. започва връзката им, която е увенчана с четири деца.

Франсоа Митеран я оценява много високо, като публично заявява, че „Франция се нуждае от кройката на жени политици като Сеголен Роаял“. През 1991 г. тя вече е министър, а Франсоа Оланд гледа децата.

Години на възход. През 2007 г. тя е кандидатът на Френската социалистическа партия за президент. Следва разочарованието – Франсоа Оланд започва сериозна връзка с журналистката от „Пари Мач“ Валери Тривилйор, която е освен друго и семейна приятелка. Изборите са загубени, тъй като Никола Саркози съумява максимално да мобилизира своя електорат.

За изборите през 2012 г. Сеголен Роаял отстъпва водещото място на Франсоа Оланд. Дотогава той никога не е бил министър и масмедияте го разглеждат извънредно критично – от прекалено закръглената му фигура до провинциалното му излъчване (той е депутат от селския департамент Корез).

Оланд обаче от единадесет години е лидер на Френската социалистическа партия и в тази кампания „стъпва върху раменете“ както на символа Франсоа Митеран, така и на Сеголен Роаял, която му осигурява подкрепа.

Франсоа Оланд заявява: „Аз съм такъв, какъвто ме виждате, в мен няма нищо изкуствено, нямам нужда да си слагам маска. Аз съм такъв, какъвто съм – обикновен, директен, свободен“.

Всъщност фаворитът на Френската социалистическа партия за президентски избори през 2012 г. е управляващият директор на Международния валутен фонд – Доминик Строс-Кан. Нелепата афера с тъмнокожа хотелска камериерка му урежда разправиите със съдебната власт и го лишава от потенциал за политическо развитие.

Така Франсоа Оланд, който „нито е хитър, нито циничен“ по думите на биографа му Серж Рафи, излиза напред. Той е бързо припознат от медиите и социологическите агенции.

Всъщност по спомени на неговата нова любима Валери Трирвилор още през есента на 2009 г. той се допитва до нея за евентуална своя кандидатура за президент. Тя му казва: „Ако смяташ, че си по-добрият – ще успееш“. Отговорът е бърз: „Аз съм най-добрият“.

Спаднал благодарение на строга диета с десет килограма на тегло, Франсоа Оланд вдига процентите още на първия тур на президентските избори с 28,6 %, следван по петите от Никола Саркози с 27,1 % и от разбиващите традицииите Марин льо Пен – 18,1 %, Жан-Люк Меланшон – 11,1 %, и Франсоа Байру – 9,1 %.

Както се казва на езика на футболните фенове, още тогава „мачът е свирен“. На втория тур идва победата за Франсоа Оланд.

На свиканите по традиция след смяната на държавния глава парламентарни избори Френската социалистическа партия печели незапомнените в нейната история 300 места в Националното събрание, а десницата остава само с 207 мандата.

Тук обаче идва един твърде горчив хап. Сеголен Роаял губи депутатското си място в Ла Рошел. Франсоа Оланд застава зад нея, но новата му партньорка в живота подкрепя другия кандидат (то бива ревност, то бива отмъщение, но защо по такъв начин!?).

При този президентски цикъл се сменят три правителства – на Жан-Марк Еро (15 май 2012 г. – 31 март 2014 г.), на Манюел Валс (1 април 2014 г. – 6 декември 2016 г.) и „за десерт“ идва Бернар Казньов.

Твърде рано е да бъде оценяван като държавен глава Франсоа Оланд, но е извънредно показателен фактът, че той е единственият президент в Петата република, който не се кандидатира за втори мандат, а партията му вече е поставена в поза „партер“ на жаргона на борците.

За продукта на френския елит

Като изследовател все си мислех, че типични „продукти на елита“ са Валери Жискар д'Естен и Франсоа Митеран. Поредицата медийни изяви на абонираните като специалисти по всичко се мъчат да ни убедят, че Емануел Макрон е несъмнен „про-

дукт на елита“, а в моите по-ранни представи той е продукт на Брижит Троньо. Впоследствие френските масмедии уточниха, че „първоначалното му продуктово позициониране“ е дело на баба му. Тя произхожда от обикновено семейство, но с цената на много усилия успява да стане учител, а след това – и директор на училище. От нея бъдещият френски президент получава и особения афинитет за уважение към по-възрастните хора.

В интервю пред телевизия „Европа“ на сутринта след първия тур на президентските избори във Франция заявих убедено, че на футболен език „мачът е свирен още след първото полувреме“ и единствената въпросителна е за крайния резултат в полза на Еманюел Макрон.

Прогнозите му отреждаха преднина от около двадесет пункта, която той успя да увеличи, за да достигне на балотажа 66 % срещу 34 % за Марин льо Пен.

На какво се дължи това?

Еманюел Макрон „прибра“ консолидирания вот на традиционния десен електорат, на социалистите, на част от привържениците на Жан-Люк Меланшон и на някои от аутсайдерите.

В същото време Марин льо Пен получи гласовете на Дюпон-Енян и на по-голямата част от феновете на Жан-Люк Меланшон.

На президентските избори през 2007 г. избирателната активност както на първия, така и на втория тур бе рекордно висока – над 80 процента. Независимо от оспорвания характер на надпреварата тази година, подобен резултат не бе постигнат.

На 7 май 2017 г. неотишлите до избирателните секции са около 12 милиона души, а 4,2 милиона от отишлите са пуснали празни бюлетини. Това означава едно – много хора не пожелаха да припознаят нито един от двамата кандидати.

Такова нещо не беше се случвало от балотажа през 1969 г., когато силната Френска комунистическа партия призова своите привърженици: „Нито Жорж Помпиду, нито Ален Поер!“.

Победителят демонстрира доста гъвкава политическа платформа, като първоначално бе безрезервен поддръжник на европейското единство, а постепенно започна да признава необходимостта от определен критичен поглед към неговото осъществяване. Затова го определиха като „либерален центрист“, каквото и да означава това. Бих направил аналогия с разказа на Уилям Сароян „Нещо като нож, нещо като цвете, нещо като нищо на света“. Той далеч не е или поне едва ли ще стане идеал на истински недоволните от системата французи.

Победената пък беше постоянно „етикетирана“ като крайнодясна. В България не се намери нито една медия, свободна от този трафаретен жаргон. Всъщност нищо от предизборната платформа на Марин льо Пен не оправдава подобна квалификация.

Превенцията на нелегалната имиграция е повече от нужна за всяка европейска държава. Регулирането на легалната имиграция е съвсем основателно. Колко десетилетия трябва да изминат, докато реално бъде оценена заплахата? Не само във Франция, но и в Белгия, Нидерландия, Германия все още малцинствените, но постоянно нарастващи на брой общности се капсулират, като решително не приемат ценностите на обществото в държавите, където им е иначе комфортно да живеят, но според собствените си правила и не желаят да се интегрират.

Само преди две години в Нюрнберг, една от люлките на протестантството, бях настанен в луксозен хотел, който обаче се намира в центъра на турско-арабския квартал. Извън него, независимо от познанията ми по чужди езици, беше почти невъзможно да си купя нещо от магазин освен чрез жестомимическия метод.

Във Франция, като бивша колониална империя, проблемите се засилиха след масовата инвазия на тунизийци, мароканци и алжирци. Тук въобще не слагам в сметката близо двата милиона *rieds noirs* (което в буквален превод означава „черни крака“). Това са наследниците на французите, които след 1830 г. се заселват в Северна Африка – основно Алжир, а след Евианските споразумения са принудени да се завърнат в прародината си. Тяхната участ е възпята от Жорж Мустаки в *Adieu pays natal* („Сбогом, родна страна“).

Преди години класически пример за мюсюлманско присъствие бе Марсилия, но сега „крепостите на исляма“ се преместиха чак до Нанси. Сами си отговорете защо Националният фронт е толкова добре версиран в Елзас и Лотарингия.

Предизборната надпревара бе смутена от атентата на Шан-з-Елизе. Какво ли щеше да стане, ако в този период се случеше нещо подобно на злоещото нападение в редакцията на „Шарли Ебдо“?!?

Резултатите от президентските избори през 2017 година показаха невероятна поляризация на пристрастията – в Североизточна и Югозападна Франция, както и на редица места по Средиземноморието подкрепата за Марин льо Пен достигна до 70–90 %. Аналогични резултати в полза на Еманюел Макрон бяха отчетени в Северозападна Франция и отвъдморските територии.

В тази кампания темата за европейската интеграция бе свръхексплоатирана. Европейският съюз вече не е онова творение на бащите основатели – Жан Моне, Робер Шуман, Конрад Аденауер, Алчиде де Гаспери, Пол-Анри Спарк. След толкова години упорито насаждане на универсалното светло бъдеще трябваше да дойде

Брекзит, за да има леко отърсване от илюзиите. Какво укоримо може да бъде намерено в искането на Марин льо Пен за национален референдум? В своя предизборна реч тя каза: „Избирането на Еманюел Макрон, който е една по-млада, незряла и объркана версия на Франсоа Оланд, би означавало Франция окончателно да остане в затвора на Европейския съюз“.

На този фон Ангела Меркел, която винаги зорко бди, сигнализира, че в лицето на Марин льо Пен, Дюпон-Енян и някои други периферни кандидати вижда „врагове пред портите“. Подобно схващане бе изразено и от редица други висши функционери, защото опасението за бъдещето на Съюза започна да става реално.

Сега бюлетините са преброени, но според мен трябва да бъде отчетен един многозначителен факт. На 21 април 2002 година Жак Ширак получи около 20 % от гласовете, а Жан-Мари льо Пен (16,9 %) отстрани в инфарктна битка социалиста Лионел Жоспен (16,2 %). На втория тур всички са срещу лидера на Националния фронт и Жак Ширак бе преизбран с невиджаните и нечувани в историята на Петата република 82,2 %.

Петнадесет години по-късно ситуацията е доста по-различна. На 23 април 2017 г. Еманюел Макрон взе 23,75 %, а Марин льо Пен – 21,53 %. На балотажа той добави над 42 %, но и тя регистрира увеличение с 12 пункта. Този път не всички играха срещу Националния фронт!

Предстои забележителен финал на „загадъчната френска пролет“. Парламентарните избори на 11 и 18 юни 2017 година ще предопределят много неща, като маркират нови измерения и конфигурации в политическото пространство.

Президентските избори във Франция традиционно са предвестник и на победата в последващия парламентарен вот, като новоизбраният държавен глава разчита да си осигури подходящо мнозинство в Националното събрание.

Дали ще бъде така, все още няма кой да ни каже.

Някой някога лансира паразитния термин „системна партия“. Той охотно бе възприет и у нас. Макар и неохотно, свиквам с него и започвам да си задавам въпроси. Ще успее ли системната Социалистическа партия да се изправи след нокдауна с „величествените“ 6,35 % на Беноа Амон, или след повече от сто години история ще падне в нокаут?

Манюел Валс вече успя да лансира тезата за оцеляване чрез съдружие с не-системната формация на Еманюел Макрон, но не е ясно кой ще води „бащина дружина“, респ. колко тази коалиция по интереси ще бъде лява, либерално-центристка или ще наподобява някакъв тюрлюгювеч.

Като символ на единството на нацията, веднага след победата Еманюел Макрон се оттегли от лидерския пост на En Marche и дори формацията бе прекръстена на *Republique en Marche*. Очевидно президентът има траен афинитет към силните жени. С една такава само за една година успешно извървя пътя до висшия пост в държавата. Защо друга (Катрин Барбару) да не заведе „Маршируващата република“ само за един месец до победа на парламентарните избори?

Какви са перспективите пред уж системната традиционна десница, която все си сменя имената на политическите структури, а още по-често – на партийните лидери? Прав беше Шарл дьо Гол, когато предрече, че след него няма да бъде празно, а ще стане прекалено пълно.

Как ще бъде увеличено присъствието на полусистемния Национален фронт в парламента на фона на досегашните му две места, но и на безспорния успех на Марин льо Пен? Явно мажоритарната система този път няма да бъде машеха.

Къде ще се опита „да осребри активите си“ несистемно-системният Жан-Люк Меланшон, защото, ако не го направи сега, може да се окаже, че е „танцувал само една пролет“?

Междувременно такива знакови фигури на традиционната десница като Жан-Пиер Рафарен, Доминик дьо Вилпен, Ксавие Бертран, Натали Коксиско-Маризе запяха дитирамби за Еманюел Макрон. Все пак това е сезонът за „осанна“. Ще се роди ли нещо – не бих могъл да преценя.

Уважаваната от мен политическа наблюдателка Екатерина Петрова сподели в личен разговор, че обединението около новия президент вече не е въпрос на партийни стратегии или тактики, а се извършва в името на бъдещето на Франция, а дори и на Европа. Признавам си, че изпитвам резерви към политици, които само за една година постигат всенародната любов. Такива примери има и на изток от Франция...

Умението да общува донесе на Еманюел Макрон много дивиденди. Речта му при встъпването в длъжност на 14 май 2017 година е определена като брилянтна. Добрите инвестиционни банкери, включително и тези от школата на банка „Ротшилд“, трябва да помнят азбучното правило, че дивидентите не са константна величина.

Все по-малко вярвам в появата на месии, но с интерес ще очаквам дали ще започне и как ще се реализира „масовата макронизация“.